

*su 1971 d'lekleimle
Gönül*

GÖNÜL ÖNEY

AKŞEHİR ULU CAMİSİ
ULU CAMİ OF AKŞEHİR

Anadolu (Anatolia) IX, 1965'den ayırmasım

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1 9 6 7

5 Nbs ab7

-Nbs ab7

AKŞEHİR ULU CAMİSİ

GÖNÜL ÖNEY

Akşehir'de Ulu Cami Caddesi adını alan cadde üzerinde tamamen yenilenmiş dış ön cephesi ile ilk bakışta ilgi çekmeyen Ulu Cami yer alır (Resim 1). Ön cephede doğuda yükselen minare caminin ilk yapılışının Selçuk'lar devrine uzandığını açıklayan tipik bir unsurdur (Resim 2, 3). Yapının önünde yer alan avlu ve mermer şadırvan sonradan tanzim edilmiştir (Resim 1). İbrahim Hakkı Konyalı'nın da belirttiği gibi burada yakın zamanlara kadar bir mezarlık bulunmaktaymış¹. Avlunun dış duvarında solda yer alan mermer çeşme 1226 H. (1811 M.) tarihini taşıyan geç devir ilâvelerindedir. Kitabesinden Cihanbeyli Yarlı Yusuf ağa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır².

صاحب الخيرات والحسنات جهان بكلى يارلى يوسف آغا
ومن الماء كل شى حى
سنه ١٢٢٦

Minare :

Avlunun doğusunda basamakla çıkılan bahçe içinde minare yükselir. Tuğla minare, kare kaide ve sekizgen geçiş (pabuç) kısmından sonra silindirik gövdeye sahiptir (Resim 2). Minarenin kaidesinde batı yüzde Bizans devrinden spolien bir mermer plâka üzerinde palmetli sarmaşıkla çevrelenmiş sülüs yazı ile kitabe yer alır (Resim 4). Kitabenin sağında ve solunda yine mermer spolien taşlar dikkati çeker (Resim 5). Akşehir ve civarındaki Selçuk devri eserlerinde bu şekilde bol spolien kullanılması tipik bir özelliktir³.

¹ İbrahim Hakkı Konyalı. Akşehir, Nasreddin Hocanın Şehri. İstanbul 1946 s. 352-354.

² Aynı eser s. 348.

³ Akşehir'de Seyit Mahmut Hayrani türbesinde (1268 civarı), Ferruhsah (1224), Altınkalem (1223) mescitlerinde, Güdük minare camisinde (1226) aynı şekilde çok bol spolien malzeme dikkatimizi çeker. Bak. İ. H. Konyalı aynı eser s. 304, 310, 313, 417-426. Akşehir yakınında İshaklı ve Kadın hanlar da bu geleneğin

Dört satır kitabede : Bu minarenin yapılmasını H. 610 (M. 1213) yılının mübarek muharreminde dinin kutbu, islâmın güneşi İmamı Sait Hacı Necmeddin Necipzade Ebu Sait İbrahim —ki hayratı tamir ettirenin oğludur— emretmiştir. Vefatından sonra babası yerini tutmuştur (yani minareyi yaptırmıştır) yazılıdır⁴.

امر بينا هذا المنار الامام السعيد قطب الدين
شمس الاسلام ابو سعيد ابراهيم بن
الحاج نجم الدين
نجيب بن ابى العمر الخيرات وقام به ابوه
بعد وفاته
فى الحرم الميمون سنة عشر وستمائة

Minarenin sekizgen pabuç kısmında sivri kemerli sağır nişler içinde eskiden firuze ve pathıcan moru ile sırlı tuğlalardan geometrik baklava ve zikzak desenlerinin işlendiğini tuğlaların üzerinde yer yer mevcut sır kalıntılarında anlamaktayız (Resim 3a). Minarenin kuzey doğu tarafındaki nişlerinde şerit halinde mor yarım haç çiniler içinde firuze yıldız çiniler görülmektedir (Resim 3b). Eskiden diğer nişlerin içinde de aynı şekilde çinili bordürlerin yer aldığını şerit halindeki çukur kısımlardan anlıyoruz (Resim 3a). Sekizgen ara kısımdan silindirik gövdeye geçerken hafif çıkmalı bir tuğla kirpi saçak kullanılmıştır (Resim 3a, b). Tuğla minare gövdesi süssüz, sade örülmüştür. Şerefenin alt kısmından itibaren yıkılıp tekrar geç devirde yenilediği işçilik ve renk farkından da belli olmaktadır. Minarenin giriş kapısı güney tarafta, son cemaat mahalli ile minareyi bitişiren kulübenin içine açılmaktadır. (Doğuda eski cami duvarı ile kaynaşan kulübe son devirlerden bir ilâvedir).

Cami Kısmı :

1960-61 tamirinde ilâve edilmiş camekânlı bir son cemaat mahallinden sonra (Resim 1) orijinal hali “bazilikal tip” dediğimiz⁵

tipik temsilcileridir. Hanlar için bak K. Erdmann. Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts Teil I. Berlin 1961 Kat. No. 10, Abb. 55-58, No. 38, Abb. 276.

⁴ İ. H. Konyalı aynı eser s. 350.

⁵ K. Otto-Dorn. Die Kunst des Islam. Kunst der Welt. Baden-Baden 1964 s. 146.

uzunlamasına plânlı, avlusuz camilerden olması gereken cami kısmına girilir. Son cemaat mahallini camiye bitişiren 1 m. kalınlığındaki ön duvar yapıyı çeviren 1.40-1.50 m. kalınlığındaki yan ve arka duvarlardan daha incedir. Bu özellik ve kapının sağında yer alan 15. asır karakteri taşıyan mihrap kuzey duvarının daha önceki tâdil devrinden olduğunu gösterir (Resim 6). Bu stalaktit nişli mermer mihrapta dört basamaklı, profilli süssüz bordürlerden sonra niş kısmına geçilir. Stalaktitler yassı kabartma arabesk ve geometrik ağ motifi ile süslenmiştir. Alt sırada ve köşeliklerde rozetler görülür. Mihrap nişini iki yanda kuşatan sütuncelerin gövdesindeki zikzaklı dekorasyon ve zar tipi sütun başlıkları bugün Taş Medrese müzesinde bulunan, Nasreddin Hoca mezarlığından getirilen 14-15. asır figürlü mezar taşlarındaki sütuncelere çok benzer⁶. Nişin alt kısmında yer alan, sivri kemerli bir çerçeve içine alınmış lâmba motifi de bu mihrabın Selçuk devrinden sonraya ait olduğunu belirtir. Mihrabın sonradan ilâve edilen son cemaat mahallinde, 50 cm. yükseklikte bir set üzerinde yer alışı da geç devirden olduğunu doğrular.

Caminin kuzey cephesinde bulunan, plânda sağa kaymış olarak asimetric yerleştirilmiş hafif sivri kemerli kapı yine aynı geç devirden, abidevi karakterli Selçuk'lu portallerinden tamamen ayrılan bir giriştir. Caminin dışını dolandığımızda; taş duvar örgüsünde sadece doğu cephesinde, ikinci portalde bazı özellikler dikkati çeker. Dikdörtgen taşma meydana getiren, içi sivri kemerli sade porta taşla karışık tuğla örgüsü ile işlenmiştir (Resim 7). Bugün üzeri tamamen sıva ile kaplanmıştır. Üst kısımda tuğlalar iki sıralı bir kirpi saçak meydana getirir⁷. Sivri kapı kemerinin iki yanında üstü sıvalı

⁶ Akşehir Taş Medrese müzesinde 7, 12, 13, 128, 135, 149, 200 Envanter numaralarında kayıtlı bu taşlarda ölen şahıslar kabartma olarak tasvir edilmiştir. Bak Gönül Öney. Anadolu Selçuklarında Heykel, Figürlü Kabartma ve XIV-XV. asırlarda devamı. Ankara 1966 Doçentlik tezi. Cilt I Katalog 12-16, Cilt II Resim 12-19, Cilt III s. 11. Ayrıca bak. R. M. Meriç. Akşehir Türbe ve mezarları. Türkiyat mecmuası 1936 Cilt 5. s. 169-173, Taş 60, 62, 65, 89, 77. Ayrıca bak. S. Ünver. Signature d'Artistes sur quelques pierres tombales et mosques. d'Akşehir. Israel Exploration Journal VII 1957. s. 176. Ayrıca bak. İ. H. Konyalı aynı eser s. 500, 501. K. Erdmann. Beobachtungen auf einer Reise in Anatolien. Arch. Anzeiger. Beiblatt zur Jahrbuch des deutschen Archeologischen Instituts. 1954-55 s. 195, aynı dergi 1957-58 s. 370, Abb. 23.

⁷ Kirpi saçak caminin muhtelif yerlerinde minare gövdesine geçişte, kubbe kasnağında, kubbe önündeki kemerin üzerinde tekrarlanmaktadır. Bak resim 3 a, b, 11. Taş medrese minaresinde şerefe altında da kirpi saçak görülür.

yazı şeridi yer almaktadır. Sıvayı kazıyınca altından firuze ve pathcan moru ile işlenmiş süslü çini mozayik yazı çıkmıştır⁸ (Resim 8, 9). Sağda محمد نوبيلان "Mehmet Nevbilan", solda ise العادل النائل "el Adilen Nail" yazılıdır. Kitabe şeridinin birden kesilmesi ve kapının duvar devamı ile kaynaşma durumu burada da bir tamir ve değişme olduğunu gösterir. Dış cephede çini mozayik kullanılması Selçuk mimarisi için alışılmamış bir özellik olmaktadır. Akşehir Seyit Mahmut Hayrani türbesindeki bazı çini dekorasyonda olduğu gibi bu yazının da sonradan buraya yerleştirilmiş olması mümkündür. Doğru giriş kapısından dört basamakla cami içine inilir.

Bugün caminin üzeri sivri kiremit çatı ile örtülmüştür. Vakıflar Umum Müdürlüğünün 1960-61 tarihlerindeki son restorasyonuna kadar tipik Selçuklu camilerinde olduğu gibi damı düz toprakla kaplanmıştı⁹.

Dahili Görünüş :

Cami dahilinde mihrap duvarına doğru kol atan ve bugün kalın kare oktogonal desteklere dayanan sivri kemerlerle ayrılmış uzunlamasına yedi sahnin vardır (Bak plân ve kesit). Sonradan tadil edilerek kuzeyden kısaltılan cami, dahilde uzunlamasına plânlı, avlusuz, "bazilikal plânlı" Selçuk camilerinin özelliğini gösterir. Orta sahnin yan sahnlerden daha geniştir. Düz ahşap tavan 1960-61 tamirinde tamamen yenilenmiştir. Vakıflar Umum Müdürlüğünde Y. Mimar Yılmaz Önge'den öğrendiğimize göre tavan konstrüksiyonu tamirden önce Sivrihisar Ulu, Beyşehir Eşrefoğlu, Kastamonu Kasabaköy, Ankara Arslanhane, Afyon Ulu gibi ahşap sütunlu camilerin tavanı tarzındaydı¹⁰ (Resim 20, Çizim 3). Tahminimize göre biraz daha yüksek olan orta sahnin tavanı bu camilerde olduğu gibi profilli ahşap konsollarla kademeler meydana getirmekteydi.

Kubbe :

Mihrabın üstünde yer alan maksura kubbesi kalın desteklere oturur ve geçiş pantantif sistemi ile olur. Onikigen kasnak kısmında

⁸ İ. H. Konyalı çini mozayik dekoru görmemiş ve bunları devşirme taş olarak tasvir etmiştir. Aynı eser s. 351.

⁹ İ. H. Konyalı eserinde damın düz toprak olduğunu söyler. s. 351.

¹⁰ K. Otto-Dorn. Seldschukische Holsäulenmoscheen in Kleinasien. Aus der Welt der islamischen Kunst. Festschrift Ernst Kühnel. Berlin 1957 Abb. 1, 3, 4, 10, 25, s. 59-88.

tuğlalar aralıklarla üç dişli bir süs şeridi meydana getirir (Resim 11). Bugün üzeri tamamen sıvalı ve yazmalı rozetlerden ibaret fresklerle süslü kubbenin, Konya Sahip Ata hanikâhında olduğu gibi firuze ve patlıcan moru renkli sırlı tuğla ile, göbekte ise çini bir rozetle süslü olduğu tahmin edilmektedir¹¹.

Destekler :

Cami içinde bugün yedi kare, bir dikdörtgen, iki altıgen, beş silindirik destek, dört spolien sütun ve kubbeyi tutan iki (L) destek vardır (Resim 10). Akşehir'de muhtelif şahıslardan öğrendiğimize göre kare ve dikdörtgen desteklerin etrafı camiyi takviye etmek üzere 1960-61 tamiratında sonradan doldurmadır. Tarife göre eskiden bunların da orta sahında yer alan spolien sütunlar gibi olduklarını söyleyebiliriz (Resim 12). Akşehir bölgesinde Selçuk devri eserleri için çok yaygın olan spolien malzemeyi eserin dahilinde de böylece bol olarak görmekteyiz. Ahşap tavan konstrüksiyonu bakımından Akşehir Ulu Camisine benzeyen ahşap sütunlu Ankara Arslanhane ve Sivrihisar Ulu camilerinde de spolien sütun başlığı kullanılmıştır¹². Mihrabın karşısına gelmek üzere orta sahında yer alan iki sütun ve bir kare destek diğerlerinin aksine tavana kadar uzanmakta ve orta sahında tipik Selçuk bazilikal tip camilerine uymayan bir bölüntü meydana getirmektedirler. Kapı hizasında kuzey duvarına yapışık olan sütunun yarından itibaren ahşap olarak yükselen üst kısmı ve bu iki sütun bir desteğin diğerlerinin aksine tavana kadar uzanması sonradan ilâve edildiklerini göstermektedir. Muhtemelen bu kısımda eskiden plâni uzunlamasına olması gereken caminin aydınlık kubbesi yer almaktaydı. Akşehir Müze Müdürü Ziya Ceran'dan öğrendiğimize göre mevcut altıgen ve silindirik destekler sıvanın altında tuğla örgüsü ile işlenmişlerdir. Cami dahilinde oldukça asimetrik yerleştirilen bu des-

¹¹ Akşehir Taş medrese türbesi ve Ayasofya mescidi kubbesinde benzer konstrüksiyonları görmekteyiz. Ayrıca bak. O. Aslanapa, *Türkische Fliesen und Keramik in Anatolien*. İstanbul 1965 Abb. 11 (Malatya Ulu cami kubbesi), Abb. 15 (Konya İnce Minareli medrese Kubbesi), Abb. 17 (Konya Sahip Ata kubbesi), Abb. 27 (Beşşehir Eşrefoğlu camisi kubbesi).

¹² K. Otto-Dorn. Aynı makale Abb. 10. Sivrihisar Ulu camisi için Otto-Dorn'un *Anatolia* dergisinin bu sayısında "Sivrihisar Ulu Moschee" isimli makalesine bak.

teklerin form ve malzeme bakımından da birbirlerinden ayrılmaları Selçuk mimarisinin tipik bir özelliğidir. Doğuda kible tarafında ilk dikdörtgen destekde alçı sıva üzerine baskı ile lâle motiflerinden meydana gelen ağaca benzer bir süsleme işlenmiştir ve geç Osmanlı devri karakteri gösterir (Resim 13).

Mihrap :

Stalaktitli çini mozayik mihrap son tamirler sırasında bulunmuştur (Resim 14). 1946 da İbrahim Hakkı Konyalı'nın neşriyatında geç devirden bir alçı mihraptan bahsedilir¹³. Sıva altından çıkan eski orijinal mihrapta firuze ve patlıcan moru renkler kullanılmıştır (Resim 14, 15). Kalın dış çerçevede çok geometrikleşmiş kûfi bir yazı ağı (Resim 16), ikinci daha kalın bordürde yine iki renkli yıldızlı geometrik kafes örgüsü ve merkezlerinde patlıcan moru yıldızlar işlenmiştir (Resim 17). Köşeliklerde firuze ile orijinal bir kompozisyon meydana getiren kûfi "Ali" yazısı dikkati çeker (Resim 19). Stalaktitli mihrap nişinde muhtelif küçük nişçikler yine iki renkli altugenler, kareler, baklavalarla çeşitli kompozisyonlar meydana getirmektedir (Resim 18). Stalaktit nişin altında firuze ile yazılmış, noktalamaları morla verilmiş kalın bir sülüs yazı bordürü görülür (Resim 15). Burada Allah, Allah, Allahuekber, Allahuekber, Allah, Allah yazılıdır. Çok harap ve dökülmekte olan nişin alt kısmı bugün sabit, kalın prese mukavva konstrüksiyonu ile kapatılmıştır. (Y. Önge'den temin ettiğimiz Resim 14 mihrabın kapatılmadan evvelki halini göstermektedir). Bu alt kısımda beş pano halinde firuze renkte, içi muhtelif geometrik ağ dekorasyonu ile örülmüş, aralarına mor noktalar serpiştirilmiş tepesi üç dilimli birer niş şekli vardır. Nişin köşeliklerinde firuze ile kareler işlenmiştir. Mihrabın taç kısmında kalın dış bordürlerin altında yer alan bir sıra neshî yazı şeridi neon lâmbasının arkasına gizlenmiş durumda ve çok haraptır. Maalesef okumak mümkün olmamıştır. Daha zenginleşen klâsik Selçuk'lu devrinde görülen çini mozayik mihraplar 13. asrın ortalarından itibaren çeşitli örneklerle karşımıza çıkarlar¹⁴. Cami İbrahim Hakkı Konyalı'nın bahsettiği vakfiyeye göre birinci Alaeddin Keykûbad tarafından genişletilmiş ve

¹³ İ. H. Konyalı. Aynı makale s. 351.

¹⁴ Otto-Dorn. *Holzsäulenmoschcen*. Abb. 11, 12, 27 ve Otto-Dorn. *Türkische Keramik*. Ankara 1957 Abb. 4, 5, 6, 7, 14. Taf. 1, 2. Ayrıca O. Aslanapa aynı kitap Abb. 4, 13, 19, 24, 25, 26, 30, 31, 32.

onarılmıştır¹⁵. (H. 616-634). (M. 1220 - 1237) Bu kıymetli mihrabın da bu devirden olduğunu tahmin etmekteyiz. Bu halde Akşehir Ulu camisi mihrabı çini mozayik mihrapların erken örneklerinden biri olmaktadır. Sadece geometrik dekorun kullanıldığı süslemesi de erken karakteri belirtir. Aynı şekilde doğu kapısındaki çini mozayik yazının da bu devirden bir parça olması gerekir.

Mimber :

Ahşap mimber yenidir, tarih ve sanat bakımından değeri yoktur.

Pencereler :

Caminin mihrap duvarında dört, doğuda ve batıda üç, kuzey duvarında beş penceresi vardır. İçer doğru genişleyip, dışa doğru daralan bu pencereler ölçü bakımından Selçuk camilerinde alışılmış pencerelerden daha büyüktür. Tâdilâtlar sırasında sonradan büyütülmüş olmaları gerekir. Kubbe içinde de dört pencere vardır.

Plân :

Eğik batı duvarı ile asimetric plâna sahip olan yedi dik sahnalı cami muhakkak ki orijinal halinde sadece Anadolu Selçuklu sanatında görülen ve tipik olan uzunlamasına bazilikal plânlı idi. Mihrap duvarına dik uzanan sivri kemerlerle ayrılan sahnalar ve daha geniş olan orta sahnın (orta sahnında tavana kadar uzanan iki sütun bir destek sonradan ilâve edilmiştir), kalın ayaklara oturan maksura kubbesi bu tipin özellikleridir. Caminin eski orijinal büyüklüğü hakkında kesin birşey söylemek için avluda kazı yapmak gerekir. Bu hususta iki ihtimalden bahsedebiliriz. Birincisi plânda minareden kesik çizgilerle uzatılan duvar hizasıdır. Burada mevcut tuğlalı duvar kalıntısı bu ihtimali kuvvetlendirmektedir (Resim 5). Aynı tip duvar örgüsü orijinal yan portalde de görülür. İkinci ihtimal caminin avluda dış duvar önünde görülen temel taşına benzer kalıntılara kadar uzanmasıdır. Bu ihtimal de plânda kesik hatla belirtilmiştir. Son cemaat mahallinde, girişin sağında, setin önünde yer alan basamak şeklindeki taş tahminimize göre caminin eski sütun veya destek kaidelerinden birine aittir.

¹⁵ "Ankara kuyudu kadime" arşivinde 256 numarada kayıtlı ve H. 881 M. 1476 tarihli Fatih'in Karaman İli evkaf tahrir defterinde bu cami hakkında şu kaydı buluyoruz : "Vakfı cami ve Minare sultan Alaeddin'dir (camiyi onarıp genişleten Alaeddin herhalde minaresinide yeni vakıflar tesis etti). Bak. İ. H. Konyalı. Aynı eser s. 352.

Sonuç :

Yukarıdaki araştırmalardan sonra minaresindeki kitabesine göre H. 610 (M. 1213) tarihinden önce yapılan Akşehir Ulu camisi ile eski karakterini kaybettiren tâdilatlara rağmen uzunlamasına plânlı, avlusuz ve “bazilikal tip” dediğimiz camiler gurubuna giren orijinal bir Selçuklu eseri daha tanımış oluyoruz. Yapı bugün maalesef tamamen yenilenen ahşap tavan konstrüksüyonu ile Anadolu’da özel bir gurup meydana getiren ahşap sütunlu ve tavanlı camilere yaklaşmaktadır. Spolien sütun ve sütun başlıkları ile Sivrihisar Ulu ve Ankara Arslanhane, çini mozayik mihrabı ile yine bu guruptan Arslanhane ve Beyşehir Eşrefoğlu camileri ile benzerlik göstermektedir. Ahşap tavan ve üstü sıvalı masif destek sistemi benzer konstrüksüyonla Sivas Meydan camisinde de görülür. Geleneksel masif destek, sütun ve kemer sistemi ile inşa edilen Akşehir Ulu Camisi, tavana kadar uzanan ahşap sütunlarla daha zarif, ve farklı bir karakter kazanan ahşap camilerin öncüsü olmaktadır.

ULU CAMİ OF AKŞEHİR

(Summary)

GÖNÜL ÖNEY

Ulu Cami of Akşehir is an extensively altered and renovated 13th Century Seljuk mosque. We understand, through the inscription on the minaret bearing the date 610 H (1213), that the mosque was built early in the 13th Century. (Fig. 4) The minaret itself is a cylindrical brick structure with a square pedestal. Except for the upper part including the şerefe (balcony), the minaret is the original one. (Figs. 2 and 3).

In the lower (octagonal) part of the minaret, one can see on the blind niches topped with pointed arches the original geometric patterns which were once richly covered with glazed turquoise bricks (Fig. 3 a). On the eastern side, a belt of faience tiles crosses the niche; these tiles consist of violet half crosses and turquoise star forms (Fig. 3b). In all likelihood, similar belts decorated the other niches in the earlier days.

In its original form, the mosque is an elongated "basilical type" mosque without a courtyard¹. However, the mosque has been shortened later on by the addition of a new north wall. (15th Century?) (See plan).

The presence of a marble mihrab with the characteristics of 15th Century works (Fig. 6), the asymmetrical small entrance which differs from monumental Seljuk portals, the relative thinness of the wall itself all point to the fact that the said wall is a later addition. The narthex with a thin wall and glass partition is also from a later date (1960-61). (Fig. 1) Probably, the mosque, in its original form, extended to the remnants of the brick wall adjacent to the minaret (Fig. 5) or to the existing large foundation stones in front of the exterior wall of the courtyard. (Ref. to the Plan). However, an excavation has to be conducted in the present courtyard in order to arrive at a definite conclusion in this respect.

¹ K. Otto-Dorn. Die Kunst des Islam. Kunst der Welt. Baden-Baden 1964 p. 146.

At the eastern side of the mosque, a faience mozaic inscription is found under the plaster layer. (Figs. 7, 8 and 9). Again, the colour of the tiles is either turquoise or violet. This inscription is located at the second (and original) entrance to the mosque. The incompleteness of the inscription and the merging of the portal with the mosque proper show that certain repairs were made even at earlier stages.

In the mosque itself, there are seven aisles running perpendicular to the "Kıblah Wall". These aisles are separated by pointed arches resting on heavy square, cylindrical, hexagonal supports and re-used Byzantine columns and capitals. (Figs. 10, 12). It is known that the square supports were also originally built of similar borrowed and re-used material. The cylindrical and hexagonal supports are brickwork, but today they are covered with heavy plaster.

It is the opinion of the author that the column and support system dividing the central aisle is a later addition. Unlike the other supports, these columns extend all the way up to the ceiling. It is highly probable that there used to be a light dome in this place, -a typical feature in basilical type mosques of the Seljuk era.

The asymmetry encountered in the plan in general and in the column support system as well as the use of different materials are typical characteristics of the Seljuk Art and do not surprise us. Extensive re-use of borrowed material from earlier ages is typical for the Akşehir area. We see numerous examples of this in the mescids of Akşehir and in the hans near Akşehir².

The maqşura cupola rests on heavy supports and is encircled with pendentives at the bottom. (Fig. 11) It is known that the cupola was originally brickwork built with glazed blue bricks of light and dark shades, bearing great similarity to the dome of the Sahipata

² Extensive re-use of borrowed material is a predominant common characteristic of the other Seljuk works in the Akşehir area such as the türbe of Seyit Mahmut Hayrani (ca. 1268), the mescids of Ferruḫşah (1224), and Altınkalem (1223), the mosque of Güdük Minare (1226). The Ishaklı and Kadın Hans in the neighbourhood of Akşehir are further examples of this practice. (See İ. H. Konyalı, Akşehir Nasreddin Hocanın şehri. İstanbul 1946, pp. 304, 310, 313, 417-426. For the hans, see K. Erdmann, Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts. Teil I. Berlin 1961 Kat. No. 10, Abb. 55-58, Kat. No. 38, Abb. 276.)

hanikah in Konya. However, during the recent major repair, the dome has been plastered³.

The original mihrab with a stalactite niche was "discovered" during the recent repair work; previously, it was hidden under a thick coat of plaster. (Figs. 14, 15, 16, 17, 18 and 19) The original mihrab is built in geometrical patterns with faience mozaic tiles of turquoise and violet. Unfortunately, it is presently in a rather poor condition. The faience mozaic work, found both in the mihrab and the eastern entrance, is typical of classical Seljuk period and must date back to the time when the mosque was extended during the reign of Alaeddin Keykubad I (1220-1237)⁴. The one-line Neshî inscription on the stalactite niche is concealed behind the lamp and is in such a poor state that it becomes impossible to read it properly.

The present wooden minbar is a rather recent work without any significance from the standpoint of history and art.

The windows are rather oversize in comparison to their counterparts in other Seljuk mosques, which leads us to conclude that they were widened later on.

The roof was originally covered by a flat earthen top and the ceiling was a wooden ceiling like those found in some other Seljuk mosques such as the Arslanhane Mosque in Ankara, Ulu Cami of Sivrihisar and the Eşrefoğlu Mosque in Beyşehir⁵. However, today both the ceiling and the roof are completely replaced. (See Fig. 20 and drawing 3).

Ulu Cami of Akşehir is an interesting example of a typical early basilical type mosque, in spite of the fact that it has been altered ex-

³ Similar types of construction are encountered in the domes of the Türbe of Taş Medrese and the mescid of Ayasofya. For further reference, see O. Aslanapa *Türkische Fliesen und Keramik in Anatolien*. İstanbul 1965, Abb. 11 (the dome of the Ulu Cami in Malatya), Abb. 15 (the dome of the İnce Minareli Medrese in Konya), Abb. 17 (the dome of Sahip Ata in Konya), Abb. 27 (the dome of the Eşrefoğlu Mosque).

⁴ K. Otto-Dorn. *Seldschukische Holzsaulenmoscheen in Kleinasien*. Aus der Welt der islamischen Kunst. Festschrift Ernst Kühnel. Berlin 1957, Abb. 11, 12, 27 and K. Otto-Dorn *Türkische Keramik*. Ankara 1957, Abb. 4, 5, 6, 7, 14. Taf. 1, 2. See also O. Aslanapa op. cit. Abb. 4, 13, 19, 24, 25, 26, 30-32. For the vakfiye see İ. H. Konyalı op. cit. p. 352.

⁵ K. Otto-Dorn. *Seldschukische Holzsaulenmoscheen in Kleinasien* Abb. 1, 3, 4, 10, 25, pp. 59-88.

tensively in later periods. In fact, in its present state, the mosque is a far cry from its original form. The beauty of the original woodwork found in the columns and ceilings of other existing wooden and semi-wooden Seljuk mosques is completely lacking in the replaced ceiling of the Akşehir Mosque. In its original state, Ulu Cami of Akşehir was structurally similar to the Meydan Mosque in Sivas, which also has a wooden ceiling and an arched system resting on heavy supports. Otherwise, Ulu Cami of Akşehir can be related to the wooden Seljuk mosques which constitute a special group of their own in Anatolia. The faience mozaic mihrab is reminiscent of the Arslanhane and Beyşehir-Eşrefoğlu mosques; the re-use of borrowed material from earlier times such as columns and capitals are common characteristics encountered in the Arslanhane and Sivrihisar-Ulu mosques.

*Inscription on the Minaret*⁶

The four-line inscription reads as follows :

“The construction of this minaret has been ordered during the holy month of Muharrem in the year of 610 (1213) by Imam Sait Hacı Necmeddin Necipzade Abu Sait İbrahim, holy one of religion, the sun of Islam. By building the minaret, he has assumed his father's place who had repaired (?) the hayrat (work of charity-the mosque?). (For the original inscription, refer to Fig. 4).

Thus, it can be concluded that the mosque itself was built at an earlier date : at the beginning of the 13 th Century or at the end of the 12 th Century, which makes Ulu Cami of Akşehir one of the earlier Seljuk mosques in Anatolia.

⁶ İ. H. Konyalı, op. cit. p. 348.

RESİMLER LİSTESİ — FIST OF FIGURES

- Çizim 1 — Ulu Cami plâni
Drawing 1 — Plan of Ulu Cami
- Çizim 2 — Caminin bugünkü durumundan kesit
Drawing 2 — A tranché of today's Mosque
- Çizim 3 — Eski ahşap tavan konsolu
(Y. Önge)
Drawing 3 — Original wooden beam in ceiling
- Resim 1 — Ön cephe
Figure 1 — Façade
- Resim 2 — Minare
Figure 2 — Minaret
- Resim 3 a — Minare pabuç kısmı
Figure 3 a — Minaret's base
- Resim 3 b — Minare pabuc kısmı
Figure 3 b — Minaret's base
- Resim 4 — Minare kaidesinde kitabe
Figure 4 — Inscription on the Pedestal of Minaret
- Resim 5 — Minare kaidesinde eski duvar kalıntısı
Figure 5 — Remnant of old wall at Pedestal of Minaret
- Resim 6 — Son cemaat mahallinde mihrap
Figure 6 — Mihrab at the Narthex
- Resim 7 — Doğu portalı
Figure 7 — Eastern Entrance
- Resim 8 — Doğu portalinde çini mozayik kitabe
Figure 8 — Faience mosaic Inscription at Eastern Entrance
- Resim 9 — Doğu portalinde çini mozayik kitabe
Figure 9 — Faience mosaic Inscription at Eastern Entrance
- Resim 10 — Cami iç görünüşü
Figure 10 — Internal View of Mosque
- Resim 11 — Kubbeye geçiş
Figure 11 — View of Dome
- Resim 12 — Dahilde spoliyen sütun ve başlığı
Borrowed column and capital inside Mosque

Resim 13 — Dahilde destekde yer alan niş
Figure 13 — Niche at the Internal Support

Resim 14 — Çini mozayik mihrap
Figure 14 — Faience mozaic mihrab

Resim 15 — Mihrap nişinde sülüs yazı
Figure 15 — Sülüs Inscription at Mihrab niche

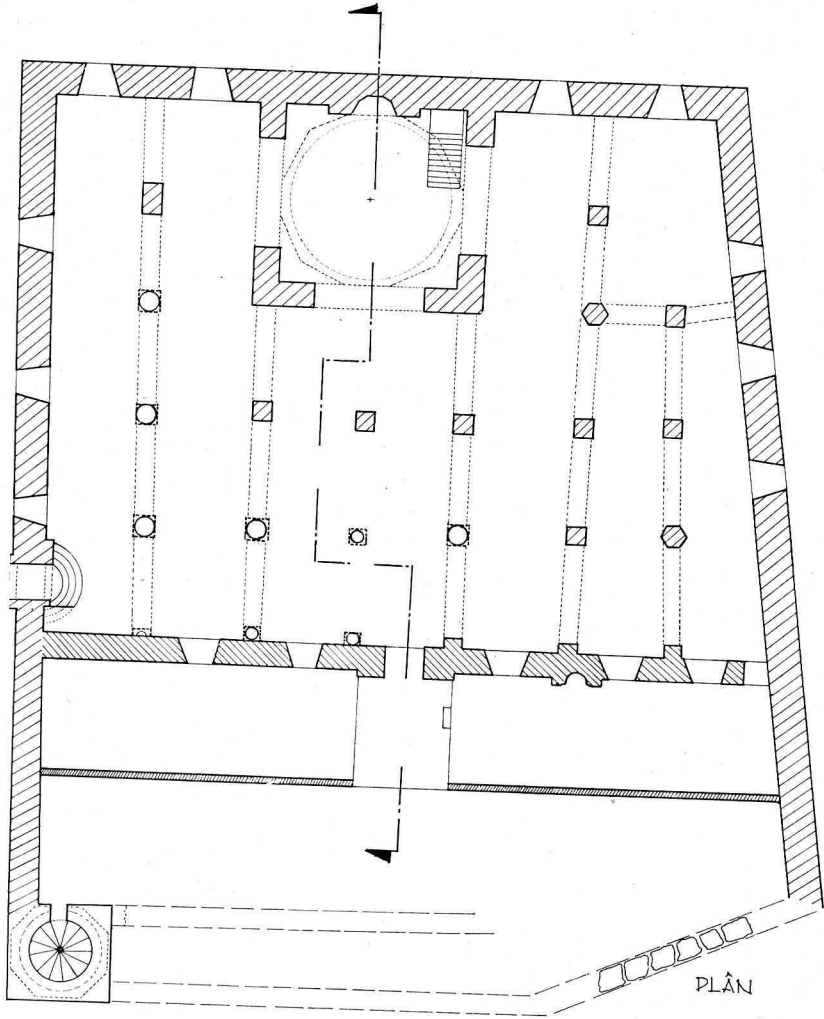
Resim 16 — Mihrap dış bordürü
Figure 16 — External frame of Mihrab

Resim 17 — Mihrap ikinci bordür
Figure 17 — Outer frame at Mihrab

Resim 18 — Mihrap stalaktit niş detayı
Figure 18 — Stalactite niche detail at Mihrab

Resim 19 — Mihrap köşeliği
Figure 19 — Corner Detail at Mihrab

Resim 20 — Camiye ait eski tavan kirişleri
Figure 20 — Original ceiling beams of Mosque

PLÂN

ORJİNAL DUVARLAR

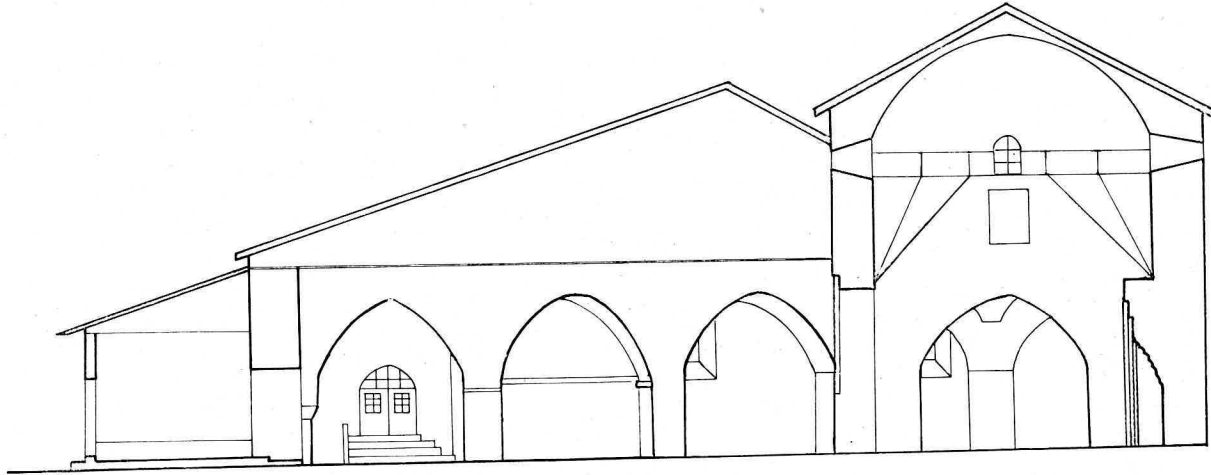
20. ASIR İLÂVESİ

15. ASIRDAN CAMİ'İ KISALTAN DUVAR

ORJİNAL CAMİ BÜYÜKLÜĞÜ İÇİN İHTİMALLER

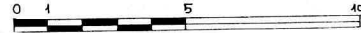
0 5 10

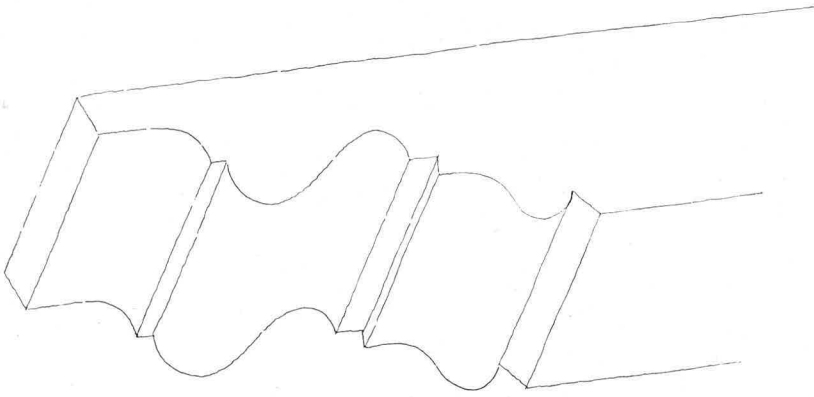
GÖNÜL ÖNEY

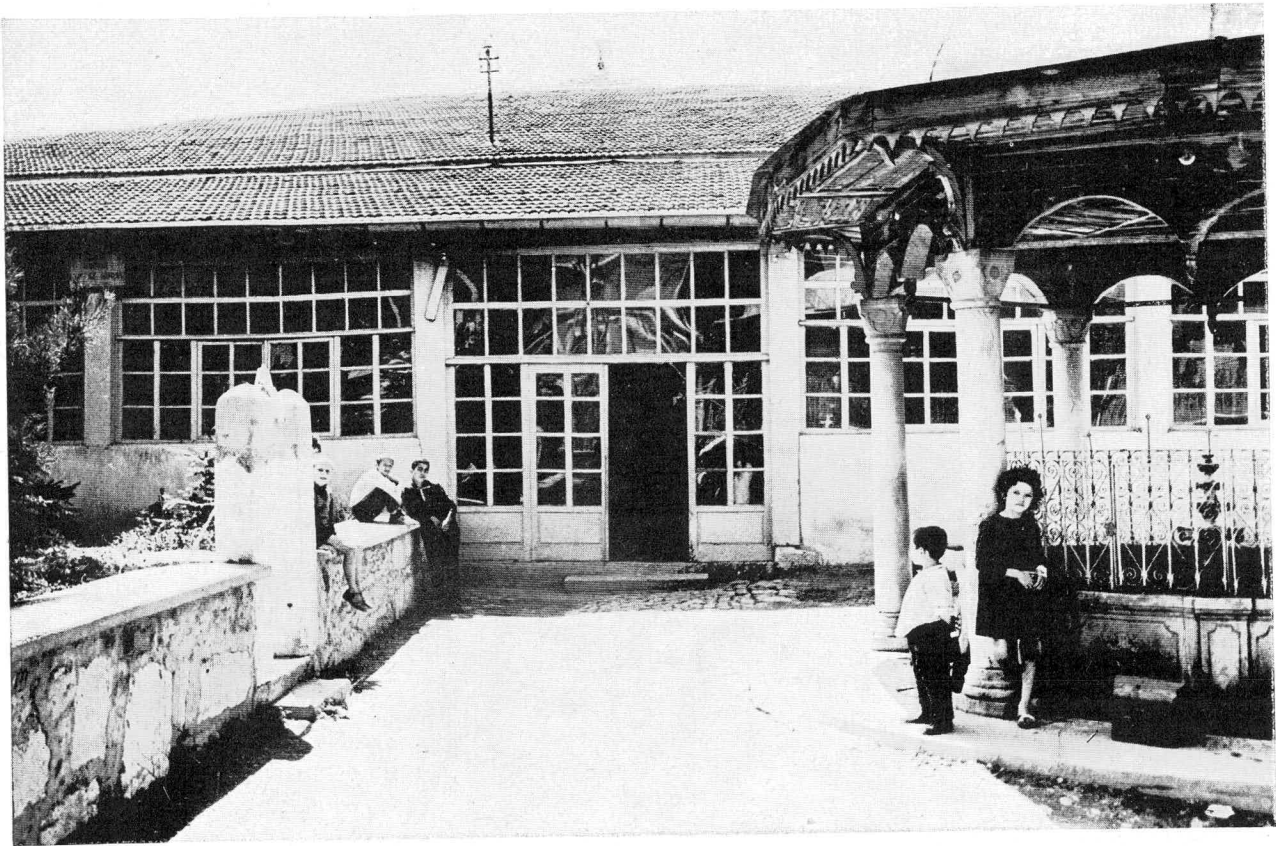

CAMI'NIN BUGÜNKÜ DURUMUNDAN
KESİT

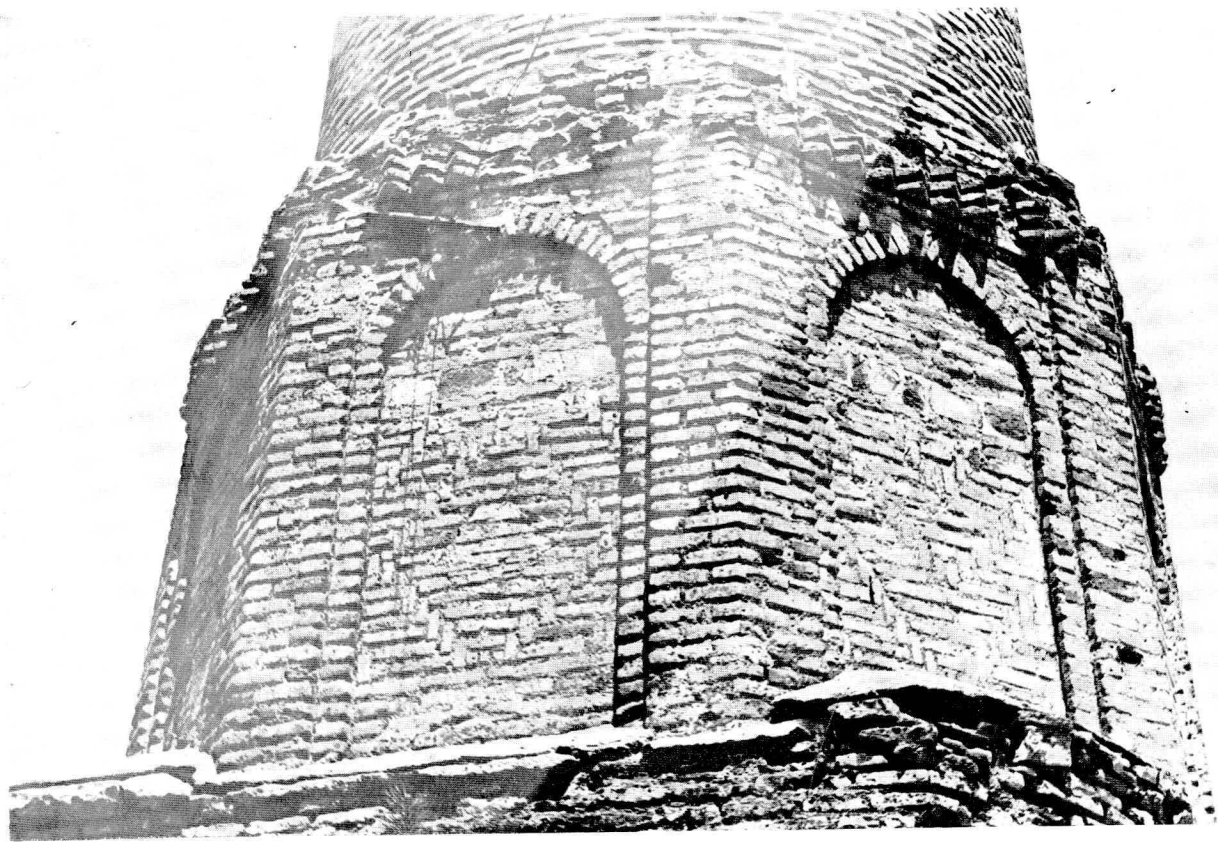
GÖNÜL ÖNEY

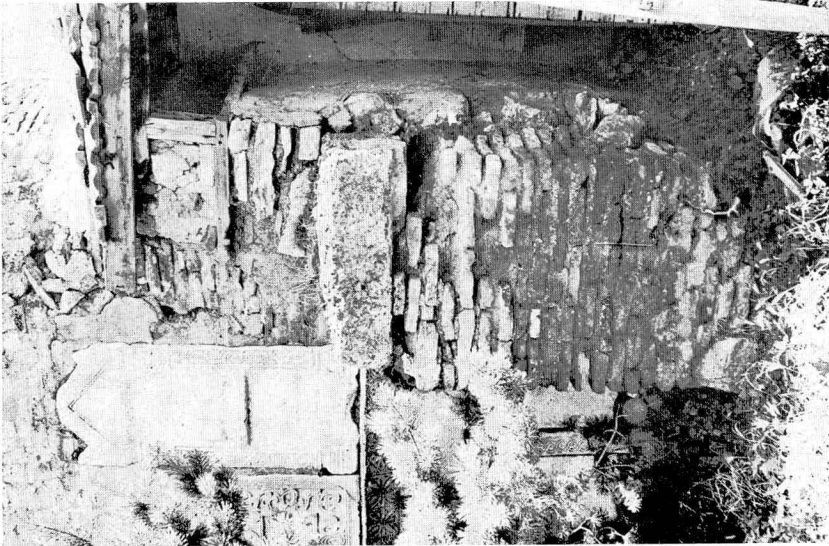
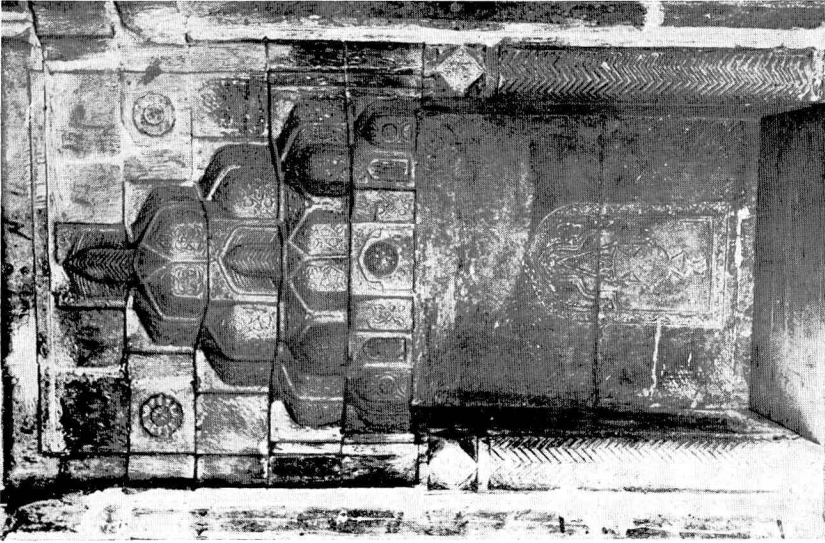

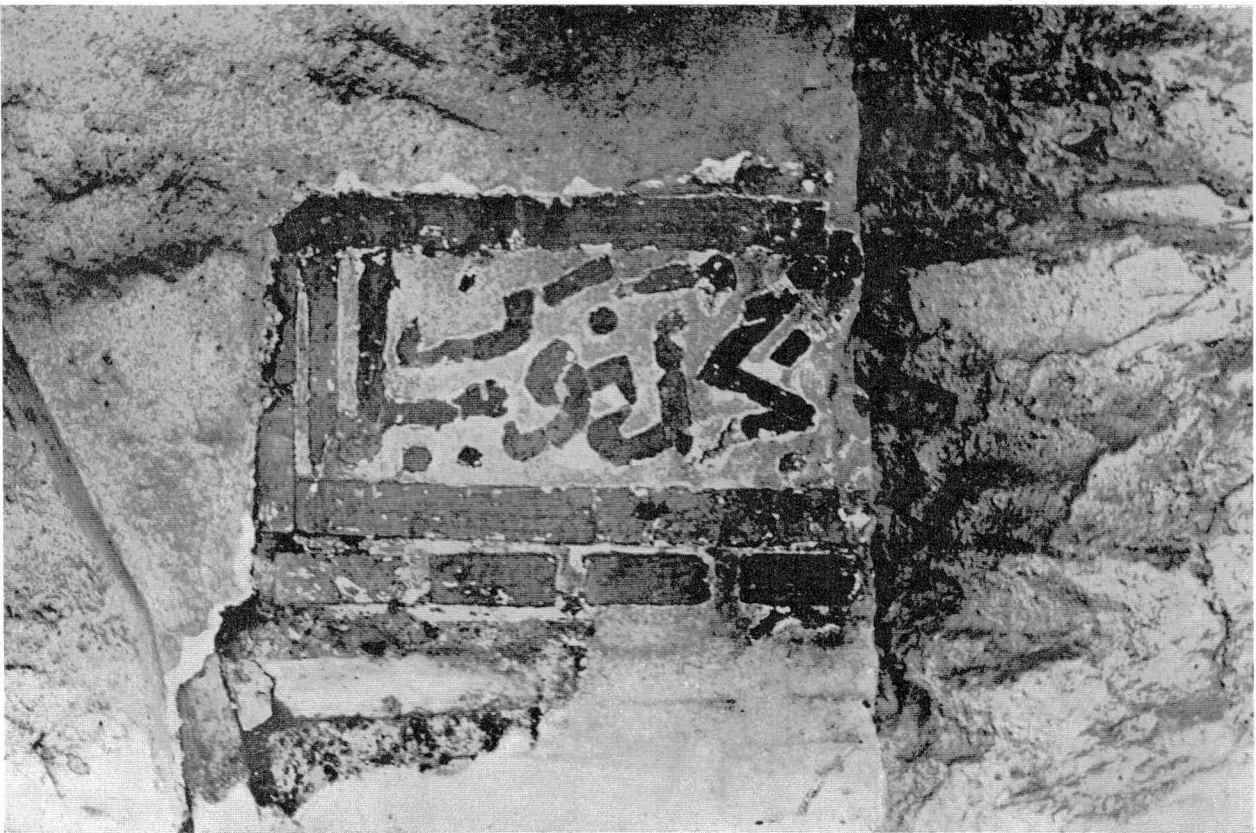

G. Ony

XIII

